

מתחיל בתורה (שלש) ומשלים בנביא (שלש), והכתובים באמצע. וטעם הדבר פרשו התוס' כי מקראות שבתהלים משלי ואיוב קדמו לנביאים). רבי יוסי אומר: משלים בתורה (פסוק אחד נוסף, הוא העשירי) והרי זה משובת. וכן היו נוהגים ותיקים (רבי אלעזר ברבי יוסי). ואם השלים בנביא – יצא. ההלכה והמנהג כרבי יוסי (תוס' וש"פ).

אין מזכירים מלכות זכרון ושופר של פורענות. ואמרו בגמרא, אפילו כגון חי אני נאם ה' אלקים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם, והוצאתי אתכם מן העמים וקבצתי אתכם... שהיא ריתחה של גאולה שרוצים בה – אין מזכירים ריתחה בראש שנה. אבל אם בא לומר מלכות זכרון ושופר של פורענות עובדי כוכבים – אומר.

מבואר בגמרא שמקרא שיש בו כמה איזכורים של מלכות או זכרון ושופר – מתחשב כפי מנין האיזכורים, כגון שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד... ה' צ' הוא מלך הכבוד סלה. ונחלקו רבי יוסי ורבי יהודה האם מי (הוא) זה מלך הכבוד עולה למנין אם לאו. וכן נחלקו אודות המקרא זמרו למלכנו זמרו כי מלך כל הארץ אלקים (שלרבי יהודה אינו נמנה בשנים, כי ב'מלכנו' אין המלכה אלא על אומה אחת. רש"י).

פסוקים שאין בהם אזכרת מלכות במפורש אלא אלקות, כגון שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד; ... כי ה' הוא האלקים; לדברי רבי יוסי – מלכות, ולדברי רבי יהודה אינה מלכות. אין מזכירים זכרון של יחיד, ואפילו לטובה. ואולם זכרון של יחיד שבאים רבים ממנו – מזכירים [כגון] וה' פקד את שרה (לדעת האומר פקדונות כזכרונות), שרבים באו מאותה פקידה]. פקדונות הרי הן כזכרונות. דברי רבי יוסי. רבי יהודה אומר: אינן כזכרונות. הזכרת 'תרועה' בלא 'שופר', כגון יום תרועה יהיה לכם; לרבי יוסי – אומר, ולרבי יהודה אינו אומר. ולדברי רבי יוסי, הפסוק ה' אלקיו עמו ותרועת מלך בו אומרו עם המלכות ואומרו עם השופרות. וכן זכרון תרועה אומרו בזכרונות ובשופרות.

ג. העובר לפני התיבה ביום טוב של ראש השנה, השני (המתפלל תפילת מוספין) מתקיע [אעפ"י שזריזים מקדימים למצוות, אמר רבי יוחנן: בשעת גזרת המלכות שנו, שהיתה סכנה לתקוע בשחרית]. ובשעת ההלל – הראשון מקרא את ההלל [אעפ"י שברוב עם הדרת מלך, זריזים מקדימים למצוות]. א. אף על פי שגזרת המלכות בטלה, אין חוזרים לעשות כבתחילה שמא יחזור הדבר לקלקולו (עפ"י תוס'. וע' פירוש הדברים בחזו"א קלו, א).

ב. יש מי שכתב על פי התוספתא (במנחות ו) הלל ותפלה מעכבים זה את זה, שמי שלא קרא ההלל לא יצא ידי חובת תפילה (עפ"י שו"ת מהרש"ם א). ואולם כמה ממפרשי התוספתא פירשו הדברים כלפי הודאה שבתפילה ולא על קריאת ההלל ממש. (ע"ע שאילת יעב"ץ ח"א ט לענין אכילה קודם ההלל).

דפים לב – לג

- ג. א. האם מצות תקיעת שופר בראש השנה דוחה 'לא-תעשה' דאורייתא או איסור 'שבות' מדבריהם?
- ב. האם מותר ליתן לשופר מים או יין או מי רגלים כדי לצחצחו?
- ג. האם מתעסקים בתקיעה עם התינוקות בראש השנה, כשחל בימות החול או בשבת? האם הנשים רשאים לתקוע בראש השנה? קמד

א. אין מצות שופר דוחה איסורי יום טוב, שאין 'עשה' דוחה 'לא תעשה' ו'עשה'. ואף לא איסורי 'שבות' (שעשו חכמים חיזוק לדבריהם כשל תורה והעמידו דבריהם במקום מצות עשה שאין בה כרת. עפ"י ר"ן וריטב"א), הלכך אין מעבירים את התחום על השופר ואין מפקחים עליו את הגל, לא עולים באילן ולא רוכבים ע"ג בהמה ולא שטים על גבי המים. וכן אין חותכים אותו מן המחובר 'כלאחר יד' כגון במגל.

א. נחלקו דעות הראשונים ב'שבות דשבות', האם הותר במקום מצות שופר (רמב"ם, ריטב"א ועוד), אם לאו (ע' בראשונים גטין ח; רמב"ן שבת קל:). ולהלכה נקטו הפוסקים להתיר, כגון לומר לנכרי לעלות באילן להביא שופר כדי לתקוע בו (עפ"י או"ח שו"ה).

ב. מדברי הריטב"א יש מקום לדייק שדוקא 'שבות' שעיקרה מדאורייתא [כי בכלל מצות עשה של 'שבתון' לשבות בשבת ולא לעשותה כחול וכמוש"כ הרמב"ן], אבל בשאר איסורין דרבנן שאין להם עיקר בתורה – לא העמידו דבריהם.

ואולי אפילו כאלו שיש להם עיקר ב'לאו' בלבד ולא ב'עשה' – דוחה, שהרי אפילו לאו דאורייתא נדחה, ובלבד שיהא בעידיניה (וע' קה"י ביצה ו). וצ"ב.

ג. בדיעבד שעבר והתקין לו שופר – מותר לתקוע בו [ואין בזה משום 'מעשה שבת' משום שמצוות לאו ליהנות ניתנו] (ע' סי' תקפו ובמשנ"ב), ודוקא כשאין שופר אחר (עפ"י שעה"צ שם מהפ"ח. וע"ע חשק שלמה כאן והל"ש מועדים פרק ב דבר הלכה לג).].

ב. אם רצה ליתן לתוך השופר מים או יין ביום טוב, כדי לצחצחו – יתן (ואין זה תיקון כלי). אבל מי רגלים אין נותן, כדברי אבא שאול – מפני הכבוד.

ג. במשנה שנינו שאין מעכבים את התינוקות מלתקוע ביום טוב של ראש השנה אבל מתעסקים עמהם עד שילמדו. ואמר רבי אלעזר: אפילו בשבת. תניא נמי הכי. ופירשו בגמרא בסתירת הדיוקים 'מתעסקים' ו'אין מעכבים', שיש חילוק בין קטן שהגיע לחינוך ובין שלא הגיע.

לפרש"י, קטן שהגיע לגיל חינוך מתעסקים עמו אפילו בשבת, ושלא הגיע אין מתעסקים עמו [כלומר אין צריך להתעסק עמו. עתוס'] אבל אין מעכבים אותו מלתקוע. והתוס' תמחו הלא אין מצות היום בתקיעה ומדוע צריך להתעסק עמו. ולכך פרשו להפך; הגיע לחינוך אין מעכבים אותו מלתקוע אבל אין מתעסקים עמו בשבת, ושלא הגיע לחינוך מותר אף להתעסק עמו.

ועוד הביאו גירסה אחרת ולפיה קטן שהגיע לחינוך מעכבים אותו מלתקוע בשבת, ושלא הגיע לחינוך אין מעכבים ואף מתעסקים עמו [ואין זה דומה לשאר איסורים אפילו דרבנן שאין מספים לו בידים, כי כאן פעמים שיש מצוה בתקיעה].

דייקו בגמרא ממשנתנו שמעכבים את הנשים מלתקוע בראש השנה. ואילו בברייתא שנו אין מעכבים. והעמיד אביי במחלוקת התנאים האם רשות ביד הנשים לסמוך על הקרבן אם לאו (משום שהיא כמוסיפה על המצוות (עפ"י רש"י כאן ובעירובין צו. ועמהרש"א ופנ"י), או משום איסור תקיעה ביום טוב שלא במקום מצוה. ערש"י ותוס' חולין פה ותוס' בעירובין).

א. הרבה ראשונים פסקו כרבי יוסי שנשים סומכות רשות (תוס' רו"ה רשב"א רי"ד ריצ"ג ר"ן וריטב"א). וכן קיימא לן שרשות בידה לתקוע בשופר (או"ח תקפ"ט). ולדעת רבנו תם אף מברכות 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו...'. וכן מנהג אשכנז. ויש חולקים וסוברים שאינה יכולה לברך על המצוות שהיא פטורה מהן. וכן מנהג הרבה מעדות המזרח (ע' בהרחבה בשו"ת יביע אומר ח"א לט-מ; שבט הלוי ח"ח א).

וכמה ראשונים סוברים שאין הלכה כרבי יוסי (ע' או"ז ר"ה רסו; ראב"ד. וכן כתב בספר שער המלך (שבת יט, כג) בדעת הכלבו [ואולם הרמ"א הביא דברי הכלבו לענין תפלין שיש למחות ביד האשה המניחתן, ואעפ"כ נוקט להלכה שאשה מברך על מ"ע שהו"ג].

ב. הוצאת השופר לרשות הרבים בשביל אשה; הרא"ש (ז בשם הראב"ה, ומובא גם בטור תקפט) כתב להתיר (וכ"ה בשו"ע הגר"ז תקפט, ב). ובשו"ת שאגת אריה (קו קח) אסר (עפ"י דברי התוס' בחולין פד: בתירוץ הראשון). ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג צד) האריך להתיר. וכן נוהגים, ובפרט בכרמלית (ע' עמודי אור סו"י כט; מטה אפרים תקפט; שש"כ יט הערה ה; שו"ת שבט הלוי ח"ח סו"י א).

כתב הרמ"א (תקפת, ה) שהשופר אסור בטלטול בשבת מלבד לצורך גופו ומקומו, כשאר כלי שמלאכתו לאיסור.

ונראה שבזמננו אסור אף לצורך גופו ומקומו, מאחר ואין משתמשים בו כלל לדברים אחרים, ככלי שאינו ראוי למלאכת התר כלל. גם יתכן שנחשב מוקצה מחמת חסרון כיס מפני שמקפידים עליו ומיחדים לו מקום. אך בזמן שמניחים את הילדים לתקוע בו ולהתלמד, לכאורה אינו מוקצה מחמת חסרון כיס (עפ"י הליכות שלמה ר"ה ב, כא).

דפים לג – לד

נא. א. כמה תקיעות תוקעים בראש השנה, וכיצד סדרן?

ב. מהו שיעור תקיעה ושיעור תרועה?

ג. משך בתקיעה שלאחר התרועה כשתים כדי שתעלה לו לתקיעה שלפני התרועה הבאה, מה דינו?

ד. האם התקיעות והברכות מעכבות זו את זו? מי שבירך ואחר כך נתמנה לו שופר, מה דינו? מצות תקיעה ומצות ברכות, מה מהן עדיפה כשא"א לקיים שתיהן?

ה. שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום או מתשעה בני אדם, מה דינו? [ומה הדין בשאר אמירות, כששהה באמצע?].

א. סדר תקיעות: שלש של שלש שלש. פירוש שלש תרועות (והעברת שופר תרועה; שבתון זכרון תרועה; יום תרועה), שכל אחת מהן תקיעה לפניה ותקיעה לאחריה (ממה שנאמר ביובל והעברת שופר תרועה בחדש השבעי... תעבירו שופר. ולמדים גזרה שוה ראש השנה מיובל. ותנא אחר למד ממדבר: ותקעתם תרועה... תרועה יתקעו).

לתנא קמא דברייתא, שתי תרועות בלבד מדברי תורה ואחת מדברי סופרים (ש'יום תרועה יהיה לכם' – לתלמודו הוא בא, לגופו). ולדברי רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: אחת מדברי תורה ושתיים מדברי סופרים ('זכרון תרועה' – לגופו, ו'יום תרועה' נצרך למעט לילה).

רבי אבהו תיקן בקסרי תקיעה שלשה שברים תרועה ותקיעה. ופירשו שמלבד זאת עושה תקיעה שברים תקיעה וכן תקיעה תרועה תקיעה (כל סדר עושהו שלש פעמים כנ"ל), כי יש ספק על התרועה האמורה בתורה אם היא כגניחה או כיללה או כגניחה ולאחריה יללה [אבל להפך אין להסתפק, כי בסתם כשקורה מאורע לאדם, בתחילה גונח ואח"כ מילל].

הואיל ומפני הספק ב'תרועה' האמורה בתורה עושים שלשה מיני סדרים אבל בעצם יוצא באחד משלשתם, בדין היה שתעלה תקיעה אחרונה של סדר אחד לתקיעה שלפניה לסדר הבא, כגון